

Regionalt tillväxtprogram för Norrbotten

Länsstyrelsen
Norrbotten

Titel: Regionalt tillväxtprogram för Norrbotten
Länsstyrelsens rapportserie nr 14/2007

Författare: Regionala partnerskapet i samverkan med länets aktörer

Kontaktperson: Tina Norgren, Länsstyrelsen i Norrbottens län, 971 86 Luleå
Telefon: 0920-96000, fax: 0920-22 84 11
e-post: länsstyrelsen@bd.lst.se
internet: www.bd.lst.se

Layout: Erik Svanberg Enterprise

ISSN: 0283-9636

Tryck: Luleå Grafiska, Luleå, december 2007

Upplaga: 1 000 ex

Innehåll

Sammanfattning	4
1 Inledning	3
2 Vision och övergripande mål	8
3 Det nya Norrbottens möjligheter och förutsättningar	9
4 Tillväxtområden och tillväxtfrämjande förutsättningar	17
5 Urvalskriterier	27
6 Indikationer/uppföljning	29
7 Finansiering	31

Sammanfattning

Det regionala **tillväxtprogrammet för Norrbotten** beskriver tillväxtområden, tillväxtfrämjande förutsättningar och prioriteringar som är viktiga för en fortsatt **stark ekonomisk tillväxt**. Tillväxtprogrammet är en konkret beskrivning av hur tillväxtmålet i den övergripande länsstrategin ska uppnås – Regionalt utvecklingsprogram för hållbar framtid i Norrbotten (februari 2007). Tanken i tillväxtprogrammet är att nyttja det nya Norrbottens profil – en stark hållbar ekonomisk tillväxt som genom fokus på tillväxtområden och kreativa näringar är framgångsrik i Europa.

Tillväxtprogrammet antogs den 26 oktober 2007 av länets regionala partnerskap, som består av politiker, myndigheter och organisationer. Programmet är ett levande dokument och kan löpande uppdateras och förädlas vid behov. Varje aktör i Norrbotten har ett ansvar att **genomföra** inriktningen i tillväxtprogrammet i sin verksamhet, i projekt och aktiviteter.

I tillväxtprogrammet finns fem utpekade **tillväxtområden** där förutsättningarna för tillväxt är särskilt goda:

- Kunskapsintensiva tjänstenärings
- Upplevelsenärings
- Test- och övningsverksamhet
- Energi och miljöteknik
- Basindustrin – förädling

Det finns också tillväxtfrämjande förutsättningar som bör vara tillgodosedda för att satsningar ska ge full utdelning. Det rör sig om:

- Gränsöverskridande samarbete
- FoU och innovationer
- Kompetens- och arbetskraftsförsörjning
- Företagande och entreprenörskap
- Tillgänglighet – transporter och IKT (informations- och kommunikationsteknologi)

Urvalskriterierna i tillväxtprogrammet kommer att användas av länsaktörerna vid prioriteringen av projekt som ska finansieras via EU:s strukturfonder. Tillväxtprogrammet kommer följas upp med hjälp av olika typer av indikatorer.

Mer information om program och strategier finns på länsstyrelsens hemsida: www.bd.lst.se

1 Inledning

Det regionala tillväxtprogrammet (RTP) för Norrbotten syftar till att stimulera en stark och hållbar ekonomisk tillväxt i Norrbottens län. Programmet ska utveckla näringslivet i länet och ytterligare förstärka den regionala konkurrenskraften samt öka välfärden. Detta uppnås genom fokuserade insatser på näringslivsutveckling inom länets tillväxtområden, vilka utpekats i en gemensam överenskommelse i länet. Tillväxtområdena är en förankrad avgränsning och utgångspunkt för satsningar inom programmet.

I det nya Norrbotten ska vi fullfölja arbetet med att stimulera en hållbar regional utveckling och en stark ekonomisk tillväxt. Länet befinner sig nu i en tid där ekonomin växer och situationen på arbetsmarknaden blir allt ljusare inom ett flertal områden. Detta innebär inte att vi kan slå oss till ro, utan det ger istället en stabil grund för att ytterligare intensifiera arbetet med entreprenörskap, företagande och att förmå unga människor att delta. Just nu är det nya Norrbotten i blickfånget och det finns mycket goda möjligheter att rusta länet för framtidens utmaningar. En stark tillväxt behövs för att människor och företag ska kunna fortsätta växa och vara konkurrenskraftiga. En fortsatt hållbar tillväxt med utgångspunkt i människors idéer och engagemang är också viktig för att länets unga ska se de möjligheter till sysselsättning och utveckling som Norrbotten erbjuder.

Det norrbottniska näringslivet är mansdominerat, särskilt inom traditionella näringar och IKT-sektorn samt på ledande positioner. För att åstadkomma utveckling är insatser som syftar till att bryta traditionella könsmonster inom arbetsmarknaden och näringslivet nödvändiga. Regionala tillväxtprogrammet är ett av flera verktyg för detta.

Det regionala tillväxtprogrammet är inte tidsbundet, men ska utvärderas kontinuerligt och omprövas och/eller revideras vid behov, dock minst vartannat år. Det innebär att föreliggande version är föremål för en större uppföljning under 2009. I enlighet med tidigare kommer emellertid årliga uppföljningar och rapporteringar att ske till såväl Nutek som de regionala aktörer som deltar i programmets genomförande.

Programmet har tagits fram i ett brett partnerskap där aktörer i hela länet haft möjlighet att göra inspel och komma med synpunkter. Flera arbetsversioner har publicerats på länsstyrelsens hemsida, www.bd.lst.se.

Regionala partnerskapet består av:

- Länsstyrelsen i Norrbottens län
- Norrbottens läns landsting
- Kommunförbundet Norrbotten
- Luleå tekniska universitet
- Länsarbetsnämnden
- Banverket
- Vägverket region Norr
- Sametinget
- TCO
- LO
- Företagarna i Norrbotten
- Norrbottens Handelskammare

Programmet fastställdes av Regionala partnerskapet den 26 oktober 2007. Partnerskapet står bakom programmet och dess prioriteringar. Programmet är grunden för länets satsningar på olika aktiviteter, projekt etc.

Bakgrund

Den regionala utvecklingen tar sitt avstamp på EU-nivån med Lissabonstrategin och Göteborgsagendan som grund. Lissabonstrategin är EU:s strategi för att på bred front möta de ekonomiska, sociala och miljömässiga utmaningar som vi står inför där en utveckling av regionerna utifrån unika villkor och förutsättningar är av yttersta vikt för att nå de övergripande målsättningarna.

Förenklad bild av hur program och strategier samspelar - EU, nationell och regional nivå.

Regeringens övergripande strategi för regional utveckling – *En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013* – pekar ut inriktningen och de nationella prioriteringarna för en fortsatt regional utveckling och tillväxt. I Norrbotten har man brutit ned den nationella strategin till olika program.

Ett av dessa regionala program är *Strukturfondsprogrammet för regional konkurrenskraft och sysselsättning Övre Norrland 2007-2013*, som omfattar både Norrbottens och Västerbottens län. Programmet innehåller två insatsområden – innovation och förnyelse samt tillgänglighet – och förväntas utgöra en viktig del för finansieringen och genomförandet av det regionala tillväxtprogrammet.

Ett viktigt underlag för utformningen och prioriteringarna i det regionala tillväxtprogrammet har varit plattformen som politiken i länet tagit initiativ till, *En politisk plattform för Norrbotten – för förnyelse, ökad konkurrenskraft och välfärd*.

Det finns ett flertal andra regionala program och strategier som behandlar viktiga tillväxt- och utvecklingsfrågor. Länsstyrelsen i Norrbottens län har tagit fram dessa program och strategier i nära samverkan med kommuner, myndigheter, organisationer, näringsliv och andra regionala aktörer.

Under kapitel 7, Finansiering, finns en tabell som förtydligar sammanhanget mellan olika strategier, program och planer, samt dess tänkta finansiärer och finansieringsmöjligheter.

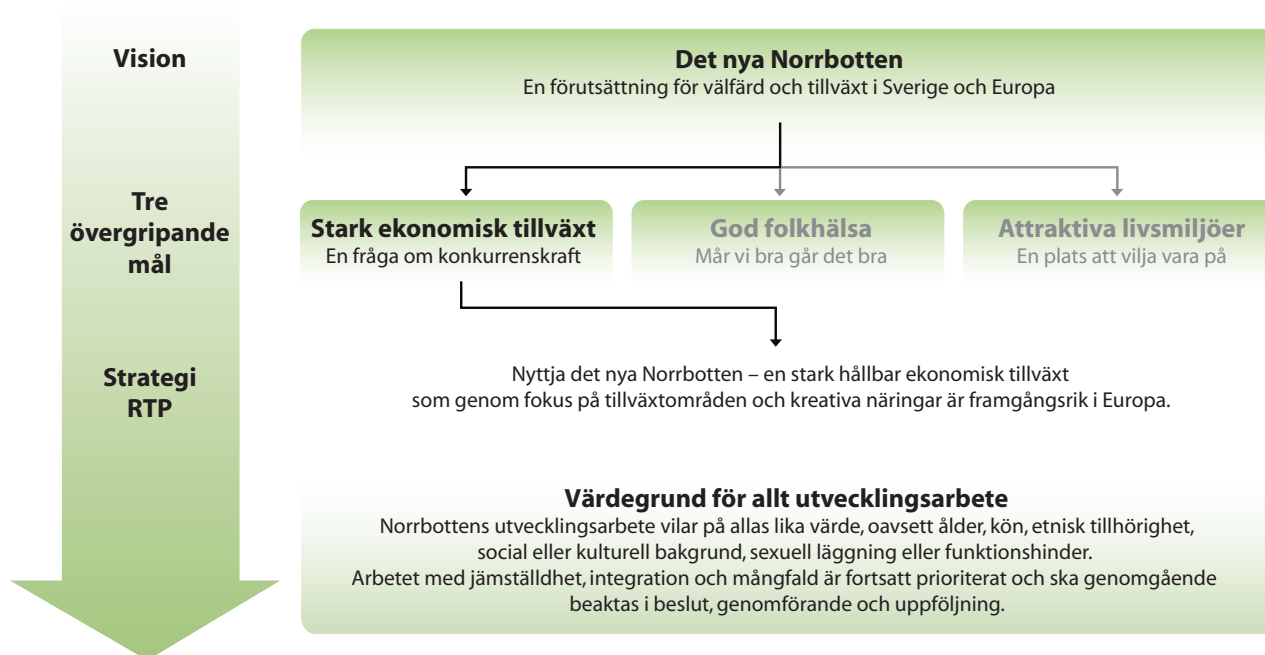
Regionalt utvecklingsprogram för hållbar framtid i Norrbotten – RUP – är länets övergripande strategidokument för fortsatt utveckling. Programmet är styrande för den regionala utvecklingen i länet och för de övriga, mer operativa programmen och strategierna.

Detta program – *Regionalt tillväxtprogram för Norrbotten* – fokuserar på hur länet ska få en starkare ekonomisk tillväxt. Det regionala tillväxtprogrammet styr prioriteringarna till EU:s strukturfonder och påverkar även andra regionala aktörers finansieringsbeslut för att realisera programmet.

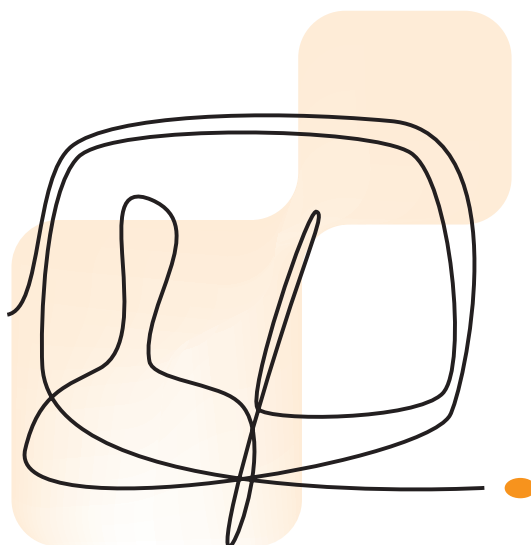
2 Vision och övergripande mål

Det regionala tillväxtprogrammet för Norrbotten bygger på den gemensamma visionen och de övergripande mål som är fastlagda i den generella strategin för länet som återfinns i *Regionalt utvecklingsprogram för hållbar framtid i Norrbotten*. Den strategin är grunden för allt utvecklingsarbete i länet.

Tillväxtprogrammet bygger vidare på det övergripande tillväxtmålet i utvecklingsprogrammet och syftet är en stark ekonomisk tillväxt så att människor och företag kan fortsätta att växa och vara konkurrenskraftiga.

Strategin för att uppnå tillväxtmålet är att nyttja det nya Norrbottens profil – en stark hållbar ekonomisk tillväxt som genom fokus på tillväxtområden och kreativa näringar är framgångsrik i Europa.

3 Det nya Norrbottens möjligheter och förutsättningar

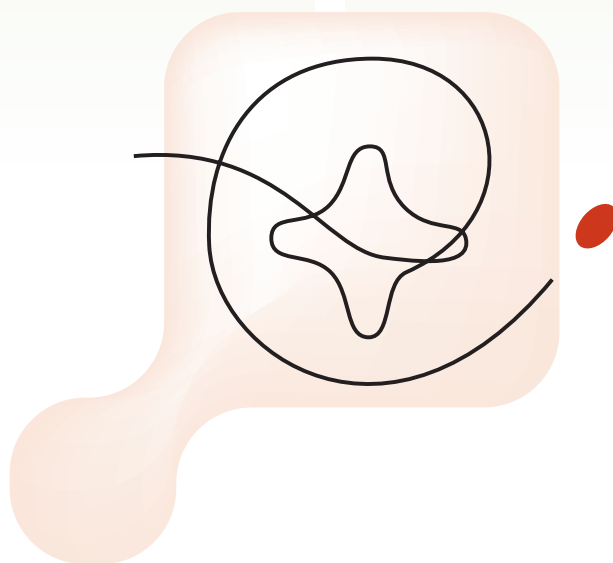
Norrbottens tillväxtförutsättningar sammanfattas nedan:

Norrbottens styrkor är:

- En stark ekonomisk tillväxt, konkurrenskraftig industri, miljardinvesteringar och fler jobb och företag.
- Identifierade och starkt förankrade tillväxtområden.
- De ungas entreprenörskap som är ett av landets mest framgångsrika.
- God erfarenhet av strategiska allianser.
- Universitet och forskning i världsklass, t ex gruvteknik och energi/miljö.
- Unika naturtillgångar – skog, mineraler och vattenkraft samt gleshet, stabilt klimat, ljus/mörker som ger nya möjligheter.
- Luleåregionen – den största befolkningskoncentrationen norr om Stockholmsregionen.
- Ett säkert och välutbyggt bredbandsnät.
- Det geografiska läget – Norrbotten, en spännande del av Europa och Barentsregionen.
- En storslagen natur, omväxlande kulturmiljö, den samiska kulturen och näringen och en överlag alltmer uppmärksammas kultursektor.

Norrbottens möjligheter är att:

- Länets parter prioriterar, kraftsamlar och samarbetar enligt RUP och RTP.
- Fortsätta satsningar på entreprenörskap, ny-tänkande, kreativitet, ny teknik och vidareförädling.
- Ha beredskap för såväl konjunkturuppgång som konjunkturedgång.
- Bidra till det europeiska mervärdet och satsa på gränsöverskridande samarbete.
- I alla lägen satsa på ungas kreativitet och framtidsdrömmar.
- Knyta samman länet med effektiva kommunikationer som ger god tillgänglighet, t ex genom Norrbottenabanan och bredband.
- Dra fördel av globalisering och marknadens starka efterfrågan.
- Använda resultaten av FoU och innovationer bättre för att skapa nya hållbara företag och arbeten.

Slutsatser

Länet är mitt inne i en omvälvande och positiv utvecklingsfas. Den stadigt förbättrade marknadsutvecklingen väntas fortgå. Investeringarna fortsätter i Malmfälten, Luleåregionen¹ och östra Norrbotten. Råvarupriserna och den internationella efterfrågan är på en fortsatt hög och stabil nivå. Gruv-, stål- och verkstadsindustrin är motor i utvecklingen, men även bygg-, elektronik, livsmedels- och trävarunäringarna har en positiv efterfrågeutveckling. Delar av uppdragsverksamheten expanderar, särskilt de som är inriktade på tjänster till företag. Detsamma gäller handeln inom Luleåregionen och Haparanda-Torneå. Det finns dock risk för att vissa bristyrken kan hämma expansionen inom exempelvis bygg-, anläggnings- och industriverksamheten, enligt arbetsförmedlingens senaste prognos.

Näringslivet i Norrbottens län har starka konkurrensfördelar och stora möjligheter att bygga vidare på redan etablerade produkter. Basindustrin har en viktig roll att leda utvecklingen och sprida marknadskunnande och beställningar till små- och medelstora företag i regionen. Universitetet kan stödja med exempelvis kompetens och forskning i världsklass. Länet har många unga som är födda omkring 1990. Unga män och kvinnor som lever och bor i länet är avgörande för framtidstro, tillväxt och företagande. Det är nödvändigt med kompetent arbetskraft och nya företagare för att näringslivet ska fortsätta att växa.

Länet placerar sig bra i tillväxtligan, miljardinvesteringar genomförs och det planeras för ytterligare stora investeringsprogram. Men trots den ljusa framtidsbilden finns fortfarande strukturella utmaningar inom länet. Arbetslösheten sjunker i alla kommuner, men det är fortfarande i stort sett samma kommuner som idag har den högsta arbetslösheten som också hade det för 5-15 år sedan. Detsamma gäller nettoutflyttningen från länet som har förbättrats i jämförelse med situationen under slutet av 1990-talet, men fortfarande har några kommuner det besvärligare än andra. Här behövs strategiska insatser för att främja en positiv utveckling.

Norrbottens län måste tillvarata de styrkor och möjligheter som stärker konkurrenskraften och utvecklingspotentialen. Ett stort antal framgångsrika satsningar har genomförts. Det gäller exempelvis utveckling av testverksamheten, gruv- och mineralnäringen och turist- upplevelsenäringarna. Några grundläggande kännetecken är att satsningarna har byggt på länet styrkor och naturliga förutsättningar i kombination med ett högt kunskaps- eller forskningsinnehåll och nära samverkan mellan olika aktörer i samhället.

Nuläget i Norrbotten

Norrbottens län är en spännande del av Europa, Barentsregionen och Sverige. I en allt mer integrerad världsekonomi har den internationella utvecklingen stor betydelse för länet. Förutsättningarna har förändrats. Under 1990-talets krisår var uppsägningar, utflyttning och allmän pessimism en del av vardagen. Efter framsynta satsningar och en internationell konjunkturuppgång syns de positiva effekterna i näringslivets aktivitet och framtidstro. Den höga ekonomiska tillväxten i kombination med investeringar i miljardklassen leder till att fler får arbete eller startar egna företag. Länets tillväxtframgångar ger också tydliga avtryck i statistiken:

¹ Luleåregionen består av fem ingående kommuner: Boden, Kalix, Luleå, Piteå och Älvsbyn.
(Nuteks definition av funktionella analysregioner)

- Den **ekonomiska tillväxten** har under flera år varit hög. Bruttoregionprodukten, BRP, per sysselsatt var 639 000 kronor år 2005. Det var den näst högsta produktiviteten bland länen i hela landet.
- Under 2006 startade mer än **900 nya företag**, vilket är den högsta noteringen någonsin under perioden 1990-2006.
- Första kvartalet 2007 passerade antalet **nyanmälda lediga platser** 6 000 för första gången på över 15 år.
- Den öppna **arbetslösheten** har mer än halverats sedan mitten på 1990-talet. År 1993 var mer än 20 000 personer öppet arbetslösa, vilket kan jämföras med första kvartalet 2007 då motsvarande antal var drygt 7 000 personer.
- Under åren 2000-2005 ökade **sysselsättningen** med drygt 3 200 personer. Arbetsförmedlingen räknar i sin prognos med att sysselsättningen uppgår till drygt 116 000 personer 2008, vilket är en ökning med ytterligare drygt 5 000 nya arbetstillfällen jämfört med 2005².

Ovanstående beskriver utvecklingen i länet de senaste åren. Utvecklingen kommer inom ramen för tillväxtarbetet att löpande följas upp eftersom situationen hela tiden förändras. Det kan exempelvis snabbt uppstå en besvärande brist på kompetent arbetskraft inom både privat och offentlig sektor.

Globalisering ger möjligheter

Globaliseringen väver in oss i världsomspännande nätverk samtidigt som de lokala och regionala nätverkens betydelse också ökar.

I den internationaliserade ekonomin har kunskap och förmåga att utveckla unika kompetenser blivit viktigare. Länet förmåga att utveckla varor och tjänster med högt kunskapsinnehåll är central. Globaliseringen ställer stora krav på strukturomvandling i näringslivet. Produktiviteten måste ständigt öka och produkterna ska överträffa kundernas förväntningar. Totalt sett har det inneburit ökat konkurrens- och omvandlingstryck i ekonomin. Men globaliseringen betyder inte med automatik utflyttning av produktion och företag, minskad sysselsättning eller avindustrialisering. På en växande global marknad möter företagen fler kunder, vilket kan leda till ökad försäljning, starkare tillväxt och nya arbetstillfällen.

Kunskapsbaserade och specialiserade företag kommer att etableras. I dessa är förutsättningarna de allra bästa för att värva och behålla spetskompetens. Existerande nätverk och kluster är också viktiga faktorer för företagsetableringar. Dynamiska miljöer attraherar ytterligare kunskap, kapital och kreativa individer. Attraktiva och geografiskt koncentrerade kunskapsmiljöer blir allt mer betydelsefulla för investerarens lokalisering. Inriktningen för framtidens teknikföretag kommer sannolikt att vara tillverkning av komplexa produkter i mindre serier med en hög grad av kundanpassning eller tillverkning med en hög grad av automatisering.

Regional attraktivitet

Den regionala attraktiviteten är en väsentlig del i en slagkraftig regional utvecklingsstrategi. Det finns fler motiv bakom regionala flyttningar än enbart arbetsmarknadsskäl, det kan vara tillgång till utbildning, god boendemiljö eller livsstil som avgör. Platsens attraktivitet är betydelsefull, dvs. ortens och regionens förutsättningar att skapa attraktiva lokaliseringsbetingelser för människor och företag.

² Arbetsmarknadsutsikterna i Norrbottens län till årsskiftet 2008/2009, Arbetsförmedlingen, juni 2007.

Både hårda och mjuka faktorer måste beaktas. Exempel på hårda faktorer är kostnadsläget, kommunikationer, fastigheter och kapital. Mjuka faktorer är exempelvis livskvalitet, kompetens, entreprenörskap, tolerans, jämställdhet och öppenhet. Norrbotten har flera unika kännetecken som kan användas för att skapa en positiv bild av länet, exempelvis intressanta arbetstillfällen, godtagbar prisnivå på bostäder, internationellt konkurrenskraftiga företag och unika naturtillgångar.

Hållbar utveckling och jämställdhet

De globala hoten inom områden som miljö, hälsa och säkerhet kan påverka den internationella konjunkturutvecklingen på många sätt. Stigande energipriser och global uppvärmning eller andra miljöproblem kan komma att innebära ännu snabbare utveckling och genomslag för informations- och kommunikationstekniken. Potentialen för näringslivet inom energi- och miljöteknik bedöms vara hög.

Det finns en allt högre medvetenhet om att samhällsutvecklingen inte kan ske på bekostnad av kommande generationers möjligheter till försörjning och god livskvalitet. Hållbar tillväxt innebär ekonomisk tillväxt som värnar om ekosystem och mänskliga resurser. Detta utgör centrala drivkrafter för framtida innovation och utveckling. Norrbotten har goda möjligheter att bidra till en hållbar utveckling inom energi och miljöteknik där det framgångsrika samarbetet har resulterat i ett regionalt överenskommet inriktningsdokument, som ska ligga till grund för en regional energistrategi.

Jämställdhet är ytterligare en av förutsättningarna för en långsiktig tillväxt och utveckling. För att en region ska utvecklas krävs att man tar tillvara hela befolkningens kunskaper och kompetens. Varje individ, kvinna som man, ska ha möjlighet att använda sina talanger inom de områden där man har de bästa förutsättningarna oavsett kön. Jämställdhet mellan kvinnor och män är därför en viktig faktor för tillväxt.

Regionförstoring och samverkan

Norrbottens län har ett fördelaktigt geografiskt läge och har kommuner med olika egenskaper och förutsättningar. I länet samsas inlands- och fjällkommuner med kustkommuner. Några är relativt stora räknat till folkmängden, medan andra är bland de minsta i hela landet. Luleåregionen är landets största funktionella arbetsmarknadsregion norr om Stockholmsregionen med drygt 168 000 invånare. Skillnaderna inom länet kan vara en utmaning men är framför allt en möjlighet och styrka.

Norrbotten har som enda län två landgränser mot andra länder. Genom åren har länet skaffat sig en lång erfarenhet av gränsöverskridande internationellt samarbete. Gemensam kultur och historiska samarbetstraditioner ger goda förutsättningar för gränsöverskridande samarbete exempelvis i Tornedalen. Länet är en del av den expansiva Barentsregionen där även de norra delarna av Norge, Finland och Ryssland ingår. Samarbetet mellan Haparanda-Torneå är ett exempel på ett lyckosamt samarbete som har gjort städerna till förebilder inom hela EU. Delar av länet ingår även i den samiska regionen Sápmi som sträcker sig över fyra länder. Sápmi består av Kolahalvön i Ryssland, nordligaste Finland, norra Norges kust- och inland och delar av Sverige från Idre i söder och norrut.

Folkmängd 2006-12-31, varav andel män och kvinnor, procent (%)

FA-region (Nutek)	Folkmängd	Män, %	Kvinnor, %
FA63 Arvidsjaur	6 791	50.3	49.7
FA64 Arjeplog	3 151	51.6	48.4
FA65 Luleå	168 307	50.3	49.7
FA66 Övertorneå	3 859	51.5	48.5
FA67 Övertorneå	5 168	52.0	48.0
FA68 Haparanda	10 214	51.3	48.7
FA69 Pajala	6 688	52.5	47.5
FA70 Jokkmokk	5 491	50.8	49.2
FA71 Gällivare	18 959	51.6	48.4
FA72 Kiruna	23 258	51.4	48.6
Totalt Norrbottens län	251 886	50.7	49.3
FA=Funktionella analysregioner, Nutek			

Länet stora yta, en fjärdedel av hela Sveriges yta, ställer krav på goda kommunikationer som en absolut grundförutsättning för en expansiv och hållbar näringslivsutveckling. Regionförstoring stimulerar tillväxten, men samtidigt måste utvecklingen också vara hållbar utifrån ett ekologiskt och mänskligt perspektiv.

Enligt Nuteks definition är det enbart Luleåregionen som betraktas som en funktionell arbetsmarknadsregion bestående av flera ingående kommuner. Övriga kommuner har antingen inte tillräckligt bra kommunikationslösningar eller för långa avstånd för att kunna knytas samman till en gemensam arbetsmarknad med grannkommunen.

Regionförstoringen är en process där människor och verksamheter integreras och anpassar sig till en redan existerande eller ökad tillgänglighet. Det handlar i grunden om att nyttja specialisering, stordriftsfördelar och matchning av utbud och efterfrågan på arbetskraft. Kommunal samverkan är en viktig del för att knyta samman kommunerna där informationstekniken på olika sätt underlättar då avstånden är långa.

Bättre kommunikationslösningar är angelägna för regionförstoring. Det kan handla om förbättringar och nyinvesteringar i infrastruktur och ett väl anpassat utbud av kommunikationsalternativ för pendling och arbetsresor.

Arbetsmarknad och näringslivsutveckling

Generellt är små glesbygdskommuner i högre utsträckning specialiserade inom primärproduktion, medan tätortskommuner i högre utsträckning är specialiserade inom mer högteknologisk tillverkning och kunskapsintensiv tjänsteproduktion. Teknikens stora genomslag gör att skillnaderna mellan olika näringar minskar. Många näringar är helt avhängiga av högteknologiska produktionsprocesser och välutbildad personal. En mer komplex produktionsprocess är beroende av lärande från andra verksamheter. Åtgärder som underlättar spridning av kunskap och innovationer kan motverka ökad koncentration och underlätta för lands- och glesbygdens utveckling. Ny teknik som reducerar avståndets betydelse, exempelvis digitaliserade tjänster via Internet, kan gynna tjänsteproduktion även utanför de större tätorterna³.

³ Plats för tillväxt? Bilaga 2 till Långtidsutredningen 2008.

Småföretag har hittills i stor utsträckning varit hänvisade till den lokala marknaden, men utvecklingen av kommunikationsteknologin kommer att innebära helt andra möjligheter även för dessa att nå ut globalt. Näringslivet fortsätter att förändras i riktning mot fler små företag, ökade andelar i tjänstesektorn och större andelar i kunskapsintensiva sektorer. Humankapitalet blir en allt viktigare produktionsresurs. Små- och medelstora företag är viktiga för Norrbottens län som har en struktur som bygger på de stora företagen och offentlig sektor.

Allt fler är sysselsatta inom tjänstesektorn i Norrbottens län. Närmare 75 procent arbetade med olika typer av privata eller offentliga tjänster år 2005. Resterande andel eller drygt 25 procent var sysselsatta inom någon av basnäringarna, exempelvis jordbruk, skogsbruk, fiske, tillverkning, energi- eller byggsektorn. Skillnaderna mellan män och kvinnor var tydlig. Av de sysselsatta männen arbetade 44 procent inom basnäringarna år 2005, vilket kan jämföras med endast 9 procent av kvinnorna. Det omvända förhållandet rådde inom tjänsteproduktionen där andelen av de sysselsatta kvinnorna var 91 procent respektive 56 procent för männen. Arbetsmarknaden är könsuppdelad i Norrbottens län, liksom för riket i genomsnitt.

Specialiseringen inom länet påverkar i huvudsak männens arbetsmarknad. I Malmfälten (Kiruna, Gällivare och Jokkmokks kommuner) och i Östra Norrbotten (Pajala, Övertorneå, Övertälje och Haparanda kommuner) var männen i högre utsträckning sysselsatta inom basnäringarna, medan männen i Luleåregionen (Boden, Kalix, Luleå, Piteå och Älvsbyn) och A-kommunerna (Arjeplog och Arvidsjaur) i huvudsak var sysselsatta med tjänsteproduktion av olika slag. För kvinnorna var skillnaderna i sysselsättningsstruktur inom länet marginella.

Näringslivet i länet är framgångsrikt och det är angeläget att så många människor och företag som möjligt i hela länet kan dra fördel av möjligheterna som skapas. Det gäller t ex unga utan arbetslivserfarenhet och i viss mån även kvinnor, som för närvarande återfinns i offentligt dominerade branscher i större utsträckning än männen. Nyckelbegrepp för framtidens arbetsmarknad är kunskap, lärande, innovation och entreprenörskap. Kunskapsinnehållet och förnyelsetakten i produktionen måste fortsätta att öka, samtidigt som efterfrågan och tillgången på arbetskraft måste säkras för att stimulera tillväxt och inflyttning till länet.

Befolkningsstruktur

Befolkningen blir allt äldre i de flesta delarna av världen. De flesta länder har idag en hög andel äldre i befolkningen vilket innebär att allt färre kommer att behöva försörja allt fler. Runt 2010 kommer stora grupper som är födda i mitten av 1940-talet att fylla 65 år. Tjugo år senare uppnår 60-talisterna pensionsåldern. Detta, tillsammans med ökad livslängd och låga födelsetal, innebär att försörjningsbördan kontinuerligt ökar fram till 2040. Eftersom denna förändring av befolkningsstrukturen varken är unik för Norrbottens län eller Sverige i övrigt så öppnas nya affärsmöjligheter utifrån äldres livsstil och köpkraft. Befolkningsförändringarna ställer också krav på länets arbetsgivare att klara konkurrensen om framtidens arbetskraft.

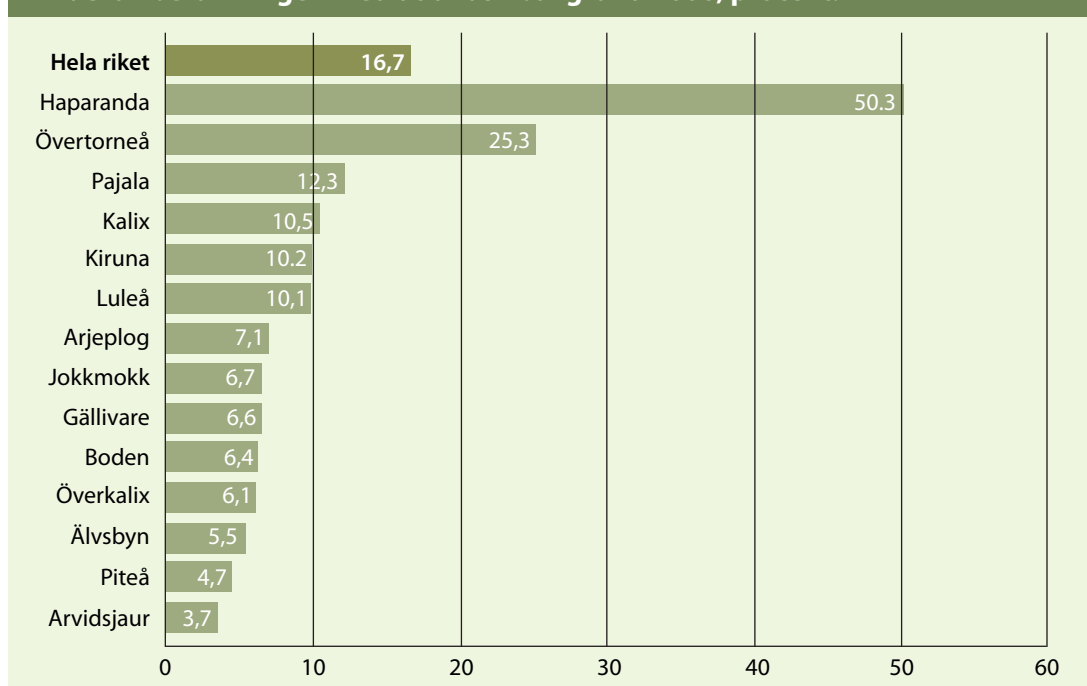
Länet har en relativt hög andel unga som är födda omkring 1990. De kommer de närmaste åren att fatta avgörande beslut om sin framtid, exempelvis val av utbildning, arbete och boende under de närmaste åren. Besluten kommer att påverka länets utveckling inom flera områden, exempelvis befolkningsstorleken, tillväxten, näringslivet och arbetskraftstillgången. De ungas beslut kommer att ha en avgörande betydelse för länets framtid.

Andel unga män och kvinnor av den totala folkmängden, procent, 15-24 år resp. 25-34 år.

FA-region (Nutek)	Andel % 15-24 år		Andel % 25-34 år	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
FA63 Arvidsjaur	11	13	8	10
FA64 Arjeplog	12	14	8	11
FA65 Luleå	12	14	11	13
FA66 Övertorneå	11	12	7	8
FA67 Övertorneå	11	11	6	8
FA68 Haparanda	11	13	8	10
FA69 Pajala	9	12	5	7
FA70 Jokkmokk	12	13	8	10
FA71 Gällivare	12	12	8	10
FA72 Kiruna	12	12	9	10
Totalt Norrbottens län	12	13	10	12

Den geografiska rörligheten och pendlingen har ökat väsentligt i Sverige under senare år. De mellanregionala flyttningarna har legat på en relativt hög nivå, särskilt i slutet på 1990-talet och de första åren under 2000-talet. En förklaring är universitets- och högskolesektorns snabba expansion. Det är yngre personer mellan 20 och 34 år som står för en mycket stor andel av flyttningarna⁴.

Definitionen av vad som menas med "unga" människor varierar, ibland räknas man som ung ända upp till 34 år. En förklaring kan vara att unga idag har längre utbildningar samt skaffar barn och familj högre upp i åldrarna. Det gör att etableringsåldern in i det vuxna samhället idag generellt är högre än tidigare.

Andel av befolkningen med utländsk bakgrund 2006, procent.

⁴ Flyttning och pendling i Sverige, bilaga 3 till Långtidsutredningen 2008.

Haparanda kommun hade den högsta andelen personer med utländsk bakgrund bland samtliga kommuner i landet år 2006. Arvidsjaurs kommun, å andra sidan, tillhör de kommuner i landet med allra lägst andel personer med utländsk bakgrund.

Det är angeläget att Norrbottens län tillvaratar erfarenheter och kunskaper hos alla oavsett ursprung för att främja tillväxt och välfärd och förhindra utanförskap. Den viktigaste insatsen för integration är att skapa bättre möjligheter för försörjning och egenmakt genom att underlätta arbete och företagande.

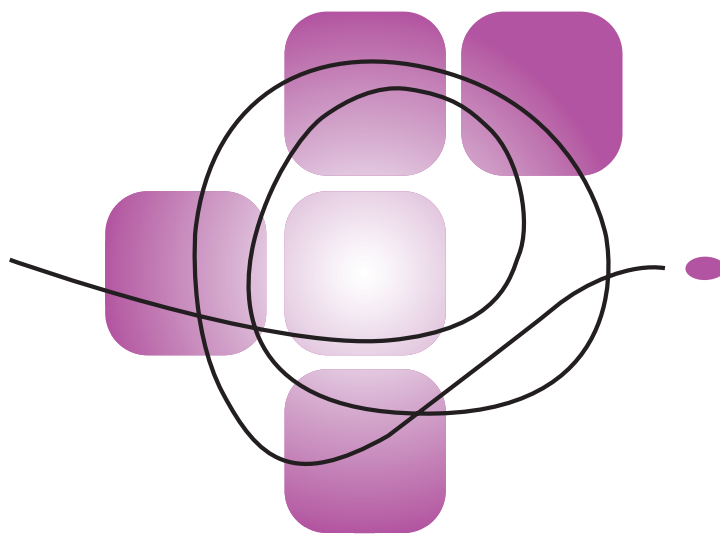
Samerna är Skandinaviens urbefolkning, en etnisk minoritet som bor i den traditionella samiska regionen – Sápmi. Det totala antalet samer beräknas till ca 80 000 varav ca 20 000 finns i den svenska delen av Sápmi.

Det samiska folket har ett eget språk med tre huvuddialekter, en egen kultur, historia och egna näringar som skapar sammanbindande element för befolkningen tvärsöver nationsgränserna. Samerna delas upp i olika grupper beroende på vilket område de lever i. Inom den samiska folkgruppen finns det kulturella och regionala likheter som är oberoende av geografi och näringsverksamhet.

För det samiska folket är sambandet mellan näring och kultur mycket viktigt. De reella möjligheterna att kunna säkerställa och utveckla sin kultur gäller inte bara ideella kulturyttringar som undervisning, litteratur, språk eller konst, utan också användningen av naturresurser och utövande av de näringar som är grunden för kulturen. Även om samer i stor grad deltar i det moderna samhällets differentierade yrkesliv, är det primärnäringarna som i huvudsak utgör basen och fundamentet för samisk kultur.

Samiskt näringsliv har av tradition främst handlat om rennäring, jakt, fiske samt duodji (slöjd och konsthantverk). Rennäringen är den största näringen och till stora delar en bas för övriga näringar. Nya näringar inom kultursektorn är exempelvis samisk turism, tolktjänster samt musik- och mediaproduktion. Det samiska varumärket är starkt på internationell nivå och fungerar som dörröppnare för länet som helhet.

För att utveckla det samiska näringslivet behövs en starkare rennäring och att fler samer kan kombinera traditionella samiska näringar med annan verksamhet som exempelvis turism. Men det krävs också utveckling av samiskt företagande inom tjänste- och kunskapssektorn.

4 Tillväxtområden och tillväxtfrämjande förutsättningar

Tillväxtområden

Genomförandet av det regionala tillväxtprogrammet 2004-2007 har inneburit ökad samverkan med gemensamma fokuserade satsningar inom områden med stark tillväxtpotential, vilka har gett bra resultat. Tydligast har detta varit i projekt som omfattar stöd av olika tillväxtfrämjande verksamheter, t ex forskning, utbildning, infrastruktur och direkta företagsstöd.

Prioriteringar av färre och för regionen unika tillväxtområden ger utrymme för ökad långsiktighet. Viktiga parter, som t ex universitet och forskningsinstitut, stimuleras att satsa på färre forskningsområden, vilket i sin tur stärker förutsättningarna att kunna skapa unika kompetenser. Genom att länet medvetet arbetar med ett antal identifierade tillväxtområden blir det också lättare att skapa anpassning och samverkan med berörda delar av näringslivet samt att koncentrera resurserna till utveckling av prioriterade branscher.

Det nya Norrbotten ska attrahera unga människor och ta vara på ungas idéer så att nya varor och tjänster kan utvecklas. Inom samtliga tillväxtområden finns utrymme för det nya och idag okända. Därför ska i möten mellan olika områden länets unga hitta nya möjligheter till företagsamhet och tillväxt.

För att skapa möjligheter till en långsiktig hållbar tillväxt och utveckling har Norrbotten gjort ett vägval och prioriterat fem tillväxtområden:

- Kunskapsintensiva tjänstenäringsar
- Upplevelsenäringsar
- Test- och övningsverksamhet
- Energi och miljöteknik
- Basindustrin – förädling

Dessa områden har en särskilt stor tillväxtpotential ur ett internationellt perspektiv. Inom samtliga tillväxtområden finns också mycket goda förutsättningar att hitta outforskade möjligheter, framtida tillämpningar och nya jobb på lika villkor för länets unga kvinnor och män.

Kunskapsintensiva tjänstenäringsar

De kunskapsintensiva tjänstenäringsarna är omfattande och spänner över ett stort antal branscher och kunskapsområden. Dessa näringar är föremål för synergieffekter och möten mellan övriga tillväxtområden, varför nya och outforskade områden med höga kunskapsinnehåll kontinuerligt kan identifieras. Exempel på detta kan man bl a hitta i utvecklingen av elektronikbranschen som den senaste tiden integrerats i andra områden, hittat nya tillämpningar och fått både nationella och internationella erkännanden.

Informationsteknik (IT) har blivit en del av människors vardag och tekniken utvecklas ständigt. Informations- och kommunikationstekniken utgörs till största delen av digitala tjänster, vilket handlar om utveckling och implementering av nya

produkter och tillämpningar samt system för breddad IT-användning. Syftet är bland annat att dels utveckla tillgängligheten till vård, omsorg och utbildning i glest befolkade områden, dels stimulera företagande, innovationsutveckling och samverkan mellan privata och offentliga aktörer.

Satsningar på ny teknik och innovationssystem i kunskapsbaserade segment ger möjligheter till utveckling av kvalificerade produkter, processer och tjänster. Dessa satsningar vinner i många fall framgång även på internationella marknader.

E-hälsa är ett annat område där Norrbotten genom satsningar och tydliga ambitioner på att utveckla lösningar redan ligger långt framme. Ny teknik och ökade kunskaper ger dels en grund för en god och likvärdig hälso- och sjukvård i hela länet, dels en grund för företag att utveckla konkurrenskraftiga produkter och tjänster. Industriell IT, som syftar till effektivare processtyrning inom verkstads- och processindustrin, är också exempel ett på viktigt tillämpningsområde.

En god infrastruktur för informations- och kommunikationsteknologi (IKT) samt fortsatta strategiska satsningar på en omfattande forskning och utveckling kring nya produkter och distansoberoende tjänster gör att regionen förstärker och förnyar sitt näringsliv.

Upplevelsenäringsar

Den natur, kultur och historia som finns i regionen, i kombination med bra kommunikationer, säkerhet och stabilitet, ger goda möjligheter att skapa produkter och upplevelser av hög kvalitet. Den drivkraft och det nytänkande som finns hos länets unga kommer till uttryck i helt nya tillämpningar och verksamheter inom tillväxtområdet – en sådan utveckling finns inom musik- och filmbranschen.

Turism, upplevelser och kreativa näringar är tillväxtområden med stora förutsättningar att utvecklas och bidra till en ökad regional konkurrenskraft och sysselsättning. Hållbar näringslivsutveckling och användning av vår natur- och kulturmiljö som drivkraft för ekonomisk tillväxt är något som blir allt viktigare. Kultursektorn kan bidra betydligt mer till lokal och regional utveckling än vad den gör i dagsläget. Idrotten drar genom sina arrangemang till sig både åskådare och utövare och påverkar därmed regionens attraktivitet i bred bemärkelse.

Kustregionens handelscentra från Piteå till Haparanda har fortsatt stora möjligheter att utveckla shoppingturism från Norge, Finland samt delar av Ryssland. Shoppingturism bygger på en kombination av handel, kultur, rekreation, skärgård och nöjen. Inlandet och fjällområdet erbjuder exempelvis kultur, vildmark, fjäll, skog, tystnad, snö, norrsken och kyla som kan ge förädlade upplevelser och generera ökad tillväxt och sysselsättning.

Kulturella tjänster och kreativa näringar som t ex design, arkitektur, musik, upplevelseproduktion, film och dans möter ökad efterfrågan och har en positiv inverkan på regional utveckling, dels på grund av en egen tillväxtpotential, dels till följd av kopplingarna till andra verksamheter såsom besöksnäringen med transporter, hotell, restauranger, handel med mera. De kreativa näringarna är oförutsägbara och uppkommer oftast i mötet mellan dåtid, nutid och framtid samt mellan tidigare skilda ämnen och miljöer. Ett exempel är den samiska kulturen som i egen regi eller i samverkan med andra entreprenörer ger goda möjligheter att skapa nya upplevelseprodukter.

Kombinationer av ny teknik, forskning och innovationskraft främjar utvecklingen av nya affärsidéer, vilket ger goda möjligheter för turism, upplevelser och kreativa näringar att bli konkurrenskraftiga i ett internationellt perspektiv. Nya och spän-

nande exempel som rymdturism, visar på hur utvecklingen inom ett tillväxtområde uppstår i kombinationerna och mötena mellan olika områden och miljöer.

För att turismen och de kreativa näringarna ska utvecklas behövs även samverkan och utveckling inom kultursektorn. De ideella krafterna och de offentliga institutionerna står för en stor del av innehållet i de aktiviteter som behövs för att attrahera turister och då särskilt i fråga om kulturarvet. Upplevelseproducenter, besöksnäring och företag inom den kreativa sektorn är beroende av samarbete med ideella och offentliga aktörer. Det krävs en helhetssyn och samverkan mellan forskning, utbildning, näringsliv och kultur.

Professionell upplevelseproduktion handlar om kunskap om upplevelser som fenomen, om människan och hennes behov av upplevelser, kunskap om vilka upplevelser olika gäster vill köpa, kunskap om hur man designar förutsättningarna till säljbara upplevelser och kompetens i att leda upplevelseprocesser hos olika grupper.

Test- och övningsverksamhet

I Norrbotten finns unika möjligheter att bedriva test- och övningsverksamhet med tillgång till stora områden som är glest befolkade, stabilt vinterklimat med snö, mörker och torr kyla, ren luft, midnattssol, "fritt" luftrum, infrastruktur etc. Test- och övningsverksamhet är ett område med stor tillväxtpotential där länets naturliga förutsättningar i kombination med kompetens och kommunikationer, utgör konkurrensfördelar.

Vintertest av fordon är ett redan etablerat kompetensområde i regionen. Verksamheter som idag innefattar bil- och komponenttestverksamhet, har under senare år visat en snabb utveckling. Det finns goda möjligheter att expandera testverksamhet till andra områden som flyg och rymdindustrin, tåg, mobil kommunikation samt militär övnings- och testverksamhet. Sådan militär testverksamhet kan komma att omfatta både civil och militär provning av materiel, system och personal samt övning och utbildning.

Testverksamheten har även kopplingar till områden som krishantering/krisledning, säkerhet och sårbarhet. Det är viktigt att de olika aktörernas kompetens tillvaratas och kombineras i en gemensam kraftsamling inom området och dess framtida tillämpningar.

Ett viktigt område med koppling till testverksamhet är rymdverksamheten. Norrbotten är den enda region i EU som innefattar samtliga följande områden; raketuppskjutningar, satellitteknik, rymdvetenskap, rymdtillämpningar och användartjänster.

Andra, nya potentiella tillämpningar inom området är tester av medicinska hjälpmedel, apparatur och teknik. Tillväxtområdets framtid är i hög grad beroende av distansöverbryggande teknik.

Energi och miljöteknik

Energi och miljöteknik är en betydande tillväxt- och utvecklingsfaktor i länet. En hög andel energiintensiva företag och verksamheter finns idag i Norrbotten, vilket är en drivkraft för en fortsatt utveckling inom teknikområdet. Energisektorn i regionen är stark, inte minst tack vare den stora tillgången på vatten, vind och skog. Norrbotten ligger även långt fram i arbetet med forskning och utveckling inom energi- och miljöteknik – ett resultat av ett långsiktigt samarbete mellan forskning, näringsliv och samhälle.

En övergång till förnybara energikällor ger skogs- och jordbrukets satsningar på produktion av bioenergi helt nya möjligheter till tillväxt. Nya arbetstillfällen kan skapas både i småskaligt företagande och i en ökad samverkan mellan länets aktörer inom området. I länets energistrategi prioriteras bioenergi, vind- och vattenkraft.

För ökad regional konkurrenskraft krävs insatser som främjar en trygg, kostnads- effektiv och hållbar energianvändning och energiförsörjning baserad på förnybara energikällor. Det är viktigt att utveckla nödvändig kunskap och teknik för att använda förnybara energikällor och effektivisering av industriprocesser och energi-användning. Det gäller bland annat möjligheterna att utveckla en kompletterande industri baserad på skogsråvara där biprodukter från massindustrin kan vidare-förädlas.

Energi-, klimat- och miljöfrågorna ger helt nya utmaningar och möjligheter inom ett flertal områden, där Norrbotten redan idag intagit tätpositioner inom några verksamheter. Andra områden är fortfarande relativt outforskade och erbjuder helt nya affärsmöjligheter, baserade på den kompetens och de specifika förutsättningar som finns i länet. Ett ökat intresse för kvinnors företagande kan skönjas inom miljöområdet och det kan leda till nya varor och tjänster. Unga människors unika kompetens, miljömedvetenhet och starka drivkraft kring dessa frågor utgör också skäl till varför tillväxtområdet är prioriterat i det nya Norrbotten.

Basindustrin – förädling

Tillväxten och den regionala konjunkturen är oftast starkt förknippade med basindustrins utveckling och investeringar. Insatser för att främja kunskapsförsörjning, forskning och utveckling är nödvändiga för att basindustrin ska kunna behålla sin konkurrenskraft och samtidigt bidra till att länets naturresurser kan tas till vara på ett långsiktigt hållbart sätt. Basindustrin är inte bara en viktig del av den lokala och regionala ekonomin utan ger också betydelsefulla bidrag till den nationella och internationella ekonomin.

Norrbotten har en bra kombination av efterfrågade råvaror, företagsnära forskning, industriell tradition, teknologisk förmåga och kvalificerade tjänsteföretag. Denna kombination skapar goda möjligheter till förädling samt produkt- och marknadsutveckling inom länets basindustri.

Samarbeten och samverkan mellan basindustrin/processindustri och övriga företag, framför allt regionens verkstadsindustri och IT- och telekomföretag, är av stor betydelse för Norrbottens tillväxt. Länets aktörer ska tillvarata möjligheterna i basindustrins fortsatta expansion och verka för en ökad långsiktig satsning på forskning och utveckling.

Speciallösningar och unika applikationer som beställts av basindustrin utmanar kompetensen och nytänkandet hos länets små och medelstora företag. De levererade

lösningarna – som oftast resulterar i helt nya varor och tjänster – måste emellertid ges möjlighet att nå en internationell marknad. Det är därför viktigt att Norrbottens små- och medelstora företag får använda installationer och lösningar levererade till bas- och processindustri som referens, och att dessa företags unika produkter marknadsförs på internationella marknader och i nya sammanhang.

Det behövs insatser och åtgärder som leder till en ökad tillgång till råvaror och en ökad förädlingsgrad i regionens basindustri, där ny teknik och nya tjänster utvecklas och tillämpas. Det är ett samspel mellan små och stora företag, mellan varu- och tjänsteproducerande företag i värdekedjan från råvaror till färdig produkt.

Viktiga utvecklingsområden är skogs- och träteknik samt gruv- och mineralteknik. Även andra områden med koppling till basindustrin, t ex digital teknik, industriell design, skogsskötsel, växt- och skogsbioteknik, produktionsteknik, processteknik, marknadsföring, entreprenad, underhåll och service, ger potential för utveckling.

Tillväxtfrämjande förutsättningar

Fortsatt utveckling av regionens näringsliv och tillväxtområden är i hög grad beroende av att förutsättningar för tillväxt uppfylls. Det är främst de offentliga aktörernas roll att identifiera behoven av detta och säkerställa att olika stöd och förutsättningar ges. De offentliga aktörerna ska tillsammans verka för att strategiska satsningar inom olika politikområden interagerar bättre och ger effektivare nyttoanvändning och bästa möjliga förutsättningar för en hållbar tillväxt i Norrbotten.

De tillväxtfrämjande förutsättningarna har stark koppling till regionens attraktivitet. Genom att nyttja länets unika särart och ytterligare förstärka den regionala attraktionskraften skapas förutsättningar för fortsatt stark tillväxt, inflyttning och unga människors engagemang i en hållbar utveckling.

Länets behov av tillväxtfrämjande förutsättningar överensstämmer till stor del med de strategiska förutsättningar som förts fram i *Nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013*. Följande stöd och tillväxtfrämjande förutsättningar som i största möjligaste mån bör uppfyllas:

- Gränsöverskridande samarbete
- FoU och innovationer
- Kompetens- och arbetskraftsförsörjning
- Företagande och entreprenörskap
- Tillgänglighet – transporter och IKT

Gränsöverskridande samarbete

En ökad internationalisering/globalisering ger än större möjligheter till tillväxt och ställer krav på flexibla och funktionella samarbetsformer. Norrbotten har de senaste åren stärkt sin position som en attraktiv och framgångsrik region i Europa. Ett ytterligare ökat omvärldsberoende kan även fortsättningsvis gynna Norrbotten och länets bidrag till det europeiska mervärdet och den internationella utvecklingen. Regionens geografiska läge med närhet till Östersjöområdet och Barentsregionen ger möjligheter till nya perspektiv och resurser i utvecklingsarbetet och inom såväl det internationella som det gränsnära samarbetet. Ett utvecklat samarbete över nationsgränserna som tar sin utgångspunkt i funktionella samarbetsansatser är därför viktigt.

Norrbotten har en lång historisk tradition av gränsöverskridande samarbete främst mot Norge och Finland genom gemensamma kulturella, sociala och samhäl-

leliga värden. Det gränsnära samarbetet har vidgats, främst beroende på utvecklingen av samarbetsformerna inom Nordkalotts- och Barentsområdena samt genom ökade förbindelser inom EU-gemenskapen vilket sammantaget bidragit till nya kontakter och transnationella nätverk.

Öppenhet mot omvärlden och en ökad rörelse över gränserna av människor, varor, tjänster, kapital och teknik är nyckelfaktorer för en positiv utveckling av regionen. I ett europeiskt perspektiv bidrar länet redan idag till uppfyllandet av övergripande mål och strategier inom EU. Målsättningen är att det nya Norrbotten även fortsättningsvis ska lämna betydande bidrag till EU:s fortsatta utveckling och utvidgning.

Förnyelse, öppenhet och tolerans är begrepp som leder till förståelse för betydelsen av transnationella samarbeten samt vilka utvecklings- och affärsmöjligheter de kan ge ett län som Norrbotten. Ett flertal kommuner, Sametinget och regionala aktörer i Norrbotten är idag engagerade i gränsöverskridande samarbeten och medverkar i internationella nätverk, engagemang som både kan och ska utvecklas. Detta gäller bland annat inom FoU, kultur, utbildningsområdet, näringslivet och offentlig sektor.

Ett utökat gränsöverskridande samarbete inom kultur och kulturarv har goda förutsättningar i Norrbotten och Barentsregionen. Det är samarbetsområden där kvinnors företagande och engagemang är stort och av betydelse för fortsatt framgång och tillväxt.

Norrbotten prioriterar följande förutsättningar för tillväxt

- Internationellt samarbete inom samhällets samtliga nivåer.
- Internationella FoU-satsningar för stärkt konkurrenskraft.
- Ökad internationell affärsverksamhet och affärsnätverk som ger tillträde till utländska marknader.
- Strategiska allianser med internationellt och gränsregionalt utbyte.
- Gränsregionalt samarbete som bygger på tradition, kultur och handel under lång tid.

FoU och innovationer

Företagens investeringar blir rörligare och lokaliseras alltmer till regioner och länder med de bästa förutsättningarna. I detta sammanhang är utvecklingen av starka innovationsmiljöer central. Starka innovationsmiljöer skapar inte bara förutsättningar för att dra till sig utländska investeringar och internationell kompetens, utan är även avgörande för att stärka förnyelse och konkurrenskraft i företagen.

FoU och innovationer har, tillsammans med tillgången till utbildning, en avgörande betydelse för att ytterligare öka länets attraktionskraft. Konkurrenskraftiga och dynamiska forsknings- och utvecklingsmiljöer kan utveckla och attrahera kompetens, idéer och det kapital som behövs för att generera tillväxt i länet.

Norrbotten ligger internationellt långt framme inom flera FoU-områden och det finns framgångsrika innovationssystem i länet. Norrbotten har flera aktörer som har spetskompetens inom till exempel energiteknik och gruv- och mineralteknik, där genomförda satsningar har uppvisat betydande forskningshöjd och fått världsomfattande erkännanden.

Luleå tekniska universitet deltar aktivt i uppbyggnaden av regionens tillväxtområden, likväl som man har ett flertal forskningsmiljöer med stark koppling till nationella nyckelbranscher, exempelvis rymdteknik, skog/trä, IT, gruvteknik och metallurgi.

Länets forsknings- och universitetsmiljöer är centrala motorer för regionens utveckling och tillväxt, samt dessutom stora arbetsplatser med en omfattande nationell och internationell rekrytering av studenter och forskare. Forskningsmiljöerna ska-

par en grund för innovationer som kan kommersialiseras och som därmed kan leda till ökad tillväxt i både nya och befintliga företag.

Idag kommer de flesta innovationerna från miljöer utanför universiteten. Det kan till exempel vara vardagsnära lösningar och innovationer baserade på människors grundläggande villkor och förutsättningar.

Innovationssystem består av de företag, organisationer och myndigheter som är en del av processen. Entreprenörerna är innovationssystemens nyckelpersoner. De har en utpräglad förmåga att se nya möjligheter och knyta till sig medarbetare och andra samarbetspartners i olika utvecklingsprojekt. Kärnan i ett innovationssystem är kluster; företag som genom direkt samverkan utvecklar nya produkter, nya organisationsformer och nya tillverkningsprocesser. Innovationer är nya tillverkningsprocesser och produkter som skapas i kluster.

Genom nyskapande verksamhet kan fler kvinnor stimuleras till att bli innovatörer och därmed främja näringslivets tillväxt och förnyelse vilket kan ske inom en mängd områden från högteknologiska produkter till mjuka innovationer och lösningar för vardagslivet.

En fortsatt hållbar tillväxt i länet förutsätter att universitetets och forskningsinstitutens samarbete med näringsliv och det omgivande samhället inom strategiska kompetensområden vidareutvecklas. Utvecklingen av ett sådant samarbete bör omfatta såväl befintliga och framtida kluster som gemensamma innovationssystem. En annan viktig förutsättning för utveckling är att forskningen förstärks, vilket ökar möjligheterna till utveckling av strategiskt viktiga områden för näringslivet och att forskningsresultaten kan omsättas i kommersialiserbara varor och tjänster.

Det krävs således att mål och strategier utvecklas utifrån ett Triple-Helix perspektiv. Företrädare för näringslivet, universitetet och den offentliga sektorn ska kunna delta på samma nivå och på lika villkor för att stärka den regionala utvecklingen.

Norrbotten prioriterar följande förutsättningar för tillväxt

- FoU och innovationer som ger möjligheter att nå ökad tillväxt och utveckling.
- FoU-verksamhet för att utveckla kunskapsintensiva tjänster och produkter.
- Kommersialisering av FoU och innovationer som leder till utveckling av nya tjänster och produkter inom tillväxtområdena.
- Främjande av innovationsverksamhet för att skapa diversifiering i näringslivet.

Kompetens- och arbetskraftförsörjning

I dagens globala kunskapsekonomi utgör tillgång på kunskap och kompetens en av de viktigaste konkurrensfördelarna för en region. Tillgång på arbetskraft med rätt kompetens är en förutsättning för att näringslivet i Norrbotten ska fortsätta att utvecklas och ytterligare positionera sig på en allt mer internationell och öppen marknad.

Norrbottens speciella förutsättningar och utmaningar medför att ett strategiskt och engagerat arbete från länets aktörer är nödvändigt. Det livslånga lärandet i länet bör prioriteras, då människor i framtiden kommer att byta arbete och utkomst flera gånger i livet. För att detta ska bli möjligt är en kontinuerlig kompetensutveckling i arbetslivet nödvändig.

Åtgärder för att hantera bristyrken inom befintliga yrkesområden ska vidtas, samtidigt som det även är viktigt att det skapas nya arbetstillfällen inom nyutvecklade branscher. I det fallet bestäms innehållet och arbetsuppgifterna snarare av ungdomars fantasi, kreativitet och nytänkande än av traditionella förväntningar, kunskap och kompetens. En mer differentierad arbetsmarknad för både kvinnor och män är önskvärd.

En ny, snabbare och rörligare arbetsmarknad och en förändring av tidigare tillgängliga verktyg för kompetensutveckling och medelstillgång medför ytterligare utmaningar för Norrbotten.

För att trygga behovet av arbetskraft på kort och lång sikt ska insatser göras för att tillvarata den arbetskraft som idag, i allt för stor omfattning, står utanför arbetsmarknaden, t ex unga och utrikes födda. Det krävs också att den sysselsatta arbetskraften kompetensutvecklas och att tillkommande arbetskraft tillfredsställer näringslivets behov. Tillgången till kompetent arbetskraft i hela länet är en avgörande tillväxtfråga.

För att erbjuda goda yrkes- och karriärmöjligheter ska kvaliteten och volymen på behovsstyrda och yrkesinriktade utbildningsinsatser utifrån näringslivets behov vidareutvecklas.

Norrbotten prioriterar följande förutsättningar för tillväxt

- Utvecklad samverkan mellan näringslivet och utbildningssektorn för ett mer behovsanpassat utbildningsutbud som överensstämmer med näringslivets efterfrågan.
- Näringslivets kunskaper tillvaratas i skolorna genom bättre integration mellan företag och skolor/utbildningsanordnare.
- En differentierad och öppen arbetsmarknad som särskilt ska fokusera på de grupper som idag i mindre omfattning är etablerade på arbetsmarknaden.
- En god tillgång på och tillgänglighet till utbildning och kompetenshöjande insatser.
- En generellt sett höjd utbildningsnivå, med särskilt fokus på identifierade bristyrken i näringslivet.

Företagande och entreprenörskap

En prioriterad uppgift är utveckling av näringslivet, bl a genom att skapa förutsättningar för att öka företagets förmåga att utveckla attraktiva produkter och tjänster med höga förädlingsvärden. Insatser som prioriteras är marknadsanpassad produkt- och tjänstutveckling, hållbara och effektiva produktionsprocesser samt ökat affärskunnande och ökade marknadsföringskunskaper hos små och medelstora företag.

Om länets småföretag på den internationella marknaden ska kunna hävda sig i konkurrensen med betydligt större företag är en ökad samverkan önskvärd dels för att klara högre volymkrav, dels för att kunna erbjuda en högre grad av flexibilitet än större konkurrenter. Genom att utnyttja och utveckla avancerad IT-användning kan många – särskilt små företag – gå samman i aktiva samarbeten inom bl a FoU, tillverkning, marknadsföring och försäljning. Sådana företagsnätverk kan samarbeta såväl inomregionalt och lokalt som internationellt. Nätverken kan också utgöra drivkrafter för utveckling av innovativa miljöer och kluster.

Den tillväxt och sysselsättningsökning som sker bland små och medelstora företag är väsentlig för utvecklingen i hela regionen. Dessa företag är betydelsefulla inte minst i fråga om ny teknik och förnyelse i näringslivet.

År 2006 startades fler än 900 nya företag i länet, vilket var det högsta antalet sedan mätningarna startade 1990. Många nyföretagare tog därmed steget från ord till handling. Fler nya och livskraftiga företag behövs för att skapa ett dynamiskt näringsliv. Nya företag är viktiga bärare av förändring och innovation. Fler växande företag utgör den enskilt viktigaste tillväxtkällan i en ekonomi och för diversifiering av näringslivet.

Samverkan mellan basindustrin och länets små och medelstora företag ger ofta nya unika varor och tjänster som resultat av beställningar gjorda av bas- och processindustrin. Denna samverkan uppmuntrar företag, innovatörer och entreprenörer till

utveckling, problemlösning och vidareförädling av produkter som – med ytterligare ansträngningar och med basindustrin som referens – kan nå stor framgång på internationella marknader.

Det finns ett nära samband mellan entreprenörskap och förnyelse. Därför måste Norrbotten, för sin tillväxt och konkurrenskraft, ge stimulans till ett förbättrat klimat för entreprenörskap och företagande. För att ytterligare positionera Norrbotten och länets företag på en internationell marknad krävs fortsatta insatser och attitydpåverkan kring entreprenörskap och företagande. Det samiska näringslivet har i sin tur särskilda utvecklingsförutsättningar som måste tas tillvara. Detsamma gäller många företagare med utländsk bakgrund.

Företagandets villkor måste utformas så att det är enkelt att starta och driva företag. Särskilt bör kvinnors och ungas företagande uppmärksammas, bl a på grund av en viss nedgång de senaste åren när det gäller att starta nya företag hos dessa grupper. Det finns även anledning att ytterligare uppmuntra ungas företagande och entreprenörskap. I dagsläget är Norrbotten bäst i Sverige vad gäller ungt företagande inom ramen för konceptet Ung Företagsamhet (UF).

Det är också ytterst angeläget att hitta system för riskvillig finansiering i de tidiga skeendena av processen att starta och driva nya företag.

Den sociala ekonomin spelar en viktig roll för lokal utveckling och tillväxt. Ett levande och dynamiskt näringsliv förutsätter en mångfald av både stora och små företag och en god portion entreprenörskap. Den sociala ekonomin kan komplettera de mer traditionella företagen, med engagemang och uppfinningsrikedom när det gäller att hitta alternativa lösningar för att tillgodose behov och förmåga till samarbete och nätverksbyggande som är avgörande för framgångsrikt företagande. Den sociala ekonomin och möjligheterna att starta företag tillsammans ger goda utvecklingsmöjligheter, särskilt för unga och invånare på landsbygden.

Norrbotten prioriterar följande förutsättningar för tillväxt

- Stärka små och medelstora företags förmåga att agera internationellt.
- Positiva attityder till entreprenörskap och företagande.
- Förbättrad och anpassad kapitalförsörjning för företagande.
- Utökad samverkan mellan företag och universitet för att utveckla tillväxt i befintliga företag och stödja affärsidéer som leder till nyföretagande.
- En ökad differentiering av näringslivet.
- Stödja nya kreativa näringar.

Tillgänglighet - transporter och IKT

En väl fungerande infrastruktur och trafikering där sjöfart, flyg, vägar och järnvägar tillsammans bildar ett samverkande hållbart transportsystem är en grund för regional utveckling. De långa avstånden inom länet och avstånden till viktiga marknader både inom och utanför Sverige, ställer höga krav på transportsystemen för såväl personer som varor. En kostnadseffektiv utveckling av flyg, kollektivtrafik, godstrafik och IT-kommunikationer är betydelsefulla förutsättningar för utvecklingen av Norrbotten.

Länets transportmöjligheter till norra Norge och Finland har stor betydelse för den regionala utvecklingen och tillväxten. Även på andra, mer geografiskt avlägsna, marknader finns en stor potential. En ökad samverkan med t ex Kina och Ryssland kan ytterligare stärka näringslivets utveckling i länet.

Att stärka utvecklingen av öst-västriga kommunikationsmöjligheter är en viktig åtgärd. I det sammanhanget är satsningar som förbättrar tillgängligheten inom till-

växtregionen Barents prioriterade. Genom att hitta gemensamma strategier och mål kan infrastrukturen placeras i ett större sammanhang och därmed utveckla nyttoaspekter över region- och nationsgränser.

Det är väsentligt att fortsätta arbetet med integration mellan transportslag för att avlasta miljön och få den mest effektiva transportkedjan.

Regionförstoring innebär inte enbart en vidgning av lokala arbetsmarknadsregioner, utan omfattar även exempelvis serviceregioner och utbildningsregioner. Kvaliteten i den interaktion som finns inom de lokala arbetsmarknadsregionerna, dvs människors och företags faktiska utnyttjande av de möjligheter till rörlighet och samspel som redan finns, är lika viktig som geografisk förstoring av regioner.

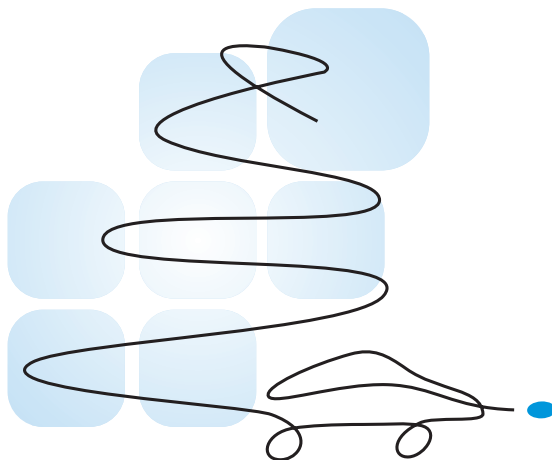
Tillgänglighet uppnås emellertid inte enbart genom att bygga vägar eller bygga ut kollektivtrafik, utan även genom att utveckla flexibla samverkansformer, samt genom att överbrygga administrativa hinder. En ökad tillgänglighet förutsätter därför ett väl fungerande samspel mellan bl a den fysiska samhällsplaneringen, arbetsmarknaden och olika serviceverksamheter. En god tillgänglighet till arbete och service är också en förutsättning för jämställdhet mellan kvinnor och män.

Det råder en hög tillväxt inom de delar av näringslivet som sysslar med verksamhet som är kopplad till modern informationsteknik. Orsaken är det utomordentliga genomslag som teknikanvändningen fått inom alla samhällsområden, för såväl småföretag som de stora basindustrierna.

Norrbottens konkurrenskraft är således beroende av bra infrastruktur inom informations- och kommunikationsteknologi – IKT. En fortsatt satsning på IKT är en förutsättning för utvecklingen av länets näringsliv och säkerställande av kompetensutveckling samt offentlig service i hela länet.

Norrbotten prioriterar följande förutsättningar för tillväxt

- Fortsatt satsning och genomförande av Haparandabanan och Norrbotniabanan.
- Hållbara transportlösningar med angränsande regioner och satsning på europeiska transportkorridorer och öst-västliga förbindelser för ökad global konkurrenskraft för näringslivet, NEW-korridoren⁵ är ett exempel.
- Flyget som en viktig förutsättning för pendling till, från och inom Norrbotten.
- En fortsatt utveckling av IKT som en strategisk resurs för ökad tillväxt och välfärd.
- Satsa på North Sweden Seaport, Bottenvikshamn i samverkan.

⁵ NEW-korridoren (the Northern East West Freight corridor) är en nordlig transportaxel som länkar ihop Kina och Ryssland med den amerikanska östkusten via Haparanda/Tornio och containerhamnen i Narvik.

5 Urvalskriterier

För att kunna prioritera vilka insatser som ska stödjas under programmets genomförande måste ett antal urvalskriterier identifieras. Urvalskriterierna fungerar som verktyg men bidrar även ytterst till att förtydliga och förverkliga syftet och målsättningen med programmet, det vill säga fokusering på ekonomisk tillväxt, förnyelse och näringslivsutveckling inom ett antal utpekade och regionalt förankrade tillväxtområden.

För att kunna uppnå denna fokusering, och prioritera mellan olika förslag till insatser, har urvalskriterierna delats upp i tre nivåer. Den första nivån, programövergripande urvalskriterium, rör länets fem utpekade tillväxtområden, som tillsammans med kravet på en hållbar tillväxt utgör det första urvalsinstrumentet – och tillika ett minimikrav – vid prioritering av olika insatser.

Den andra nivån utgörs av programspecifika urvalskriterier med tydlig koppling till förnyelse, direkt näringslivsutveckling, möjligheter med utgångspunkt i regionens särart, samverkan, förnyelse inom tillväxtområden samt långsiktighet och överlevnad. De programspecifika urvalskriterierna utvisar kärnan i, och de grundläggande förväntningarna på, det regionala tillväxtprogrammet. Följaktligen ska ett eller flera av kriterierna beskrivna under nivå 2 uppfyllas för att insatser ska prioriteras. Dessa urvalskriterier ska även kunna användas för att rangordna mellan olika förslag på insatser och verksamheter.

För att möjliggöra ytterligare prioriteringar mellan olika insatser samt för att höja föreslagna insatserns prioritet finns ytterligare en nivå – nivå 3, som här kallas prioritetshöjande urvalskriterier. Denna nivå innehåller bl a det som ofta benämns horisontella kriterier och som syftar till att bidra till ökad jämställdhet, främja integration och mångfald samt bidra till förbättrad miljö.

Samtliga urvalskriterier beskrivs under respektive nivå nedan. Kriterierna under respektive nivå är inte inbördes rangordnade.

Nivå 1 – programövergripande urvalskriterium

Vid programmets genomförande ska i första hand insatser prioriteras som bidrar till en hållbar ekonomisk tillväxt inom länets utpekade tillväxtområden:

- Kunskapsintensiva tjänstenärings
- Upplevelsenärings
- Test- och övningsverksamhet
- Energi och miljöteknik
- Basindustri – förädling

Nivå 2 – programspecifika urvalskriterier

Inom ramen hållbar ekonomisk tillväxt i tillväxtområdena prioriteras ytterligare:

- Insatser som på ett tydligt och direkt sätt bidrar till näringslivets utveckling, ekonomiska tillväxt och arbetstillfällen till unga i länet
- Insatser som skapar fler och växande företag, fler jobb samt en förnyelse och diversifiering av näringslivet
- Insatser som utvecklar nya och kreativa näringar och inom dessa visar på nya affärsmöjligheter
- Insatser som förmår att utveckla helt nya tillämpningar inom befintliga tillväxtområden och/eller insatser som ger synergier mellan tidigare etablerade branscher, verksamheter och tillväxtområden
- Branschöverskridande insatser som förmår att identifiera och utveckla helt nya möjligheter kopplade till länets särart och förutsättningar
- Insatser som tydligt visar på en överlevnad och långsiktighet efter den riktade insatsens avslut
- Samverkansinsatser som tydligt visar på flera kommuners och/eller olika samhällsaktörers strävan mot ett gemensamt överenskommet mål
- Insatser som innehåller samordning och synergieffekter mot andra program och strategier

Nivå 3 – prioritetshöjande urvalskriterier

Omständigheter som ytterligare förstärker insatsers prioritet är insatser som:

- Riktar sig till unga och främjar ungas företagande och entreprenörskap.
- Främjar kvinnors företagande.
- Bidrar till ökad jämställdhet.
- Bidrar till ökad integration och mångfald.
- Bidrar till en förbättrad miljö.
- Främjar samisk kultur och samiskt näringsliv.

6 Indikatorer och uppföljning

Indikatorerna ger en övergripande bild av utvecklingen i länet, dvs. om RTP verkar i med- eller motvind. Uppföljning av indikatorerna ger vägledning om det övergripande målet stark ekonomiskt tillväxt uppnås så att människor och företag kan fortsätta växa och vara konkurrenskraftiga.

RTP följs också upp i och med att parterna genomför programmet, se kapitel 7 om finansieringen. Parterna som står bakom RTP har ett gemensamt ansvar att genomföra tillväxtprogrammet inom ramen för sina respektive verksamheter.

Förslag på indikatorer:

Tillväxt

- **Nyföretagande, näringsgren (tillverkning/tjänster), kön, ålder, härkomst (ITPS)**

Regional nivå: Län

Aktualitet: 2006

Publiceras: En gång per år, juni-juli

- **Bruttoregionprodukt, BRP, tillväxt i näringslivet efter näringsgren (SCB).**

Regional nivå: Län, FA-regioner, kommuner

Aktualitet: 2004 (2005)

Publiceras: Två gånger per år, juni och december

- **Investeringar (SCB)**

Regional nivå: Län

Aktualitet: 2004-2006 (genomsnitt)

Publiceras: En gång per år, mars

- **Förvärvsarbete, kön, ålder, näringsgren, tillväxtområden (SCB, RAMS)**

Regional nivå: Län, FA-region, kommun

Aktualitet: 2005

Publiceras: En gång per år

- **Inflyttning efter kön och ålder, uppdelat inrikes, immigration (SCB)**

Regional nivå: Län, FA-region, kommun

Aktualitet: 2006

Publiceras: En gång per år, februari året efter, finns även kvartalsvis men då ingen uppdelning på kön/ålder.

Horisontella perspektiv

- **Jäminde (SCB)**

Regional nivå: Län, kommun

Aktualitet: 2005

Publiceras: En gång per år, oktober

- **Unga: a) Andel unga b) Arbetslöshet c) Inflyttning & utflyttning**

Regional nivå: Län, kommun

Aktualitet: 2006, 2007

Publiceras:

■ **Integration/mångfald: a) Andel utländsk härkomst b) Arbetslöshet
c) Emigration & Immigration = migration**

Regional nivå: Län, kommun

Aktualitet: 2006, 2007

Publiceras: Varierar

■ **Hållbar utveckling: Kommer att utvecklas, SCB har nationella indikatorer**

Regional nivå: Län, kommun

Aktualitet: Varierar

Publiceras: Varierar

Indikatorerna kommer löpande att finnas tillgängliga på Länsstyrelsens webbplats och därutöver sammanställas en gång per år i februari. Sammansättningen av indikatorer kan revideras under programperioden.

7 Finansiering

I det regionala utvecklingsprogrammet Regionalt utvecklingsprogram för hållbar framtid i Norrbotten beskrivs det s k ”programkomplexet” och hur de olika programmen samverkar enligt nedan.

	Strategier	Operativa program	Finansiering
EU	■ Lissabonstrategin ■ Göteborgsstrategin		■ EU:s strukturfonder ■ EU:s ramprogram
Nationell nivå	■ Nationell strategi för hållbar utveckling ■ Nationell strategi för regional konkurrenskraft och sysselsättning ■ Nationell strategi för landsbygdsutveckling ■ Miljömål	■ Nationella EU-program ■ Nationella branschprogram	■ EU:s strukturfonder ■ Nationella medel
Regional nivå	■ Regionalt utvecklingsprogram ■ Regionala miljömål ■ Strategier för jämställdhet, folkhälsa	■ Regionalt tillväxtprogram ■ Länsplan för regional transportinfrastruktur ■ Regional konkurrenskraft och sysselsättning för Övre Norrland 2007-2013 ■ InterregIVA Nord 2007-2013 ■ ENPI Kolarctic 2007-2013 ■ Landsbygdsprogram 2007-2013 ■ Regionalt miljöhandlingsprogram	■ EU:s strukturfonder ■ Regionala utvecklingsmedel ■ Fonder och näringsliv ■ Myndigheter ■ Kapitalförsörjning
Kommunal nivå	■ Kommunala översiktsplaner	■ Kommunala tillväxtplaner ■ Lokala utvecklingsplaner	■ Kommunala utvecklingsmedel

Det regionala tillväxtprogrammet har inga egna ekonomiska resurser men det är ändå det styrdokument som har den tydligaste kopplingen mellan prioriteringarna av länets insatser och projekt som bidrar till ekonomisk tillväxt

EU:s strukturfondsprogram och ramprogram för FoU är viktiga finansieringskällor för aktiviteter och projekt som prioriteras i tillväxtprogrammet.

På nationell nivå är framför allt Nutek och Vinnova viktiga aktörer och finansiärer men även andra centrala aktörer som Energimyndigheten och de centrala myndigheterna på kommunikationsområdet är tänkbara finansiärer av tillväxtprojekt.

Regionalt är länsstyrelse, landsting och kommuner samt universitetet givna offentliga finansiärer. Andra finansiärer som deltar i genomförandet av tillväxtprogrammet är Almi Företagspartner, Innovationsbron, Norrlandsfonden m fl.

företagarna[®]

Länsstyrelsen
Norrbotten
www.bd.lst.se